

УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ “ОНА ТИЛИ” ЎҚУВ ФАНИ БЎЙИЧА КЎНИКМАСИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ

Ширин Худайбергеновна Эшчанова

Хоразм вилояти Шовот тумани 29-мактаб ўқитувчиси

АННОТАЦИЯ

Мақолада умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларининг “Она тили” ўқув фани бўйича кўникмасини ривожлантириш масалалари таҳлил этилган.

Калит сўзлар: таълим, умумий, ўрта, мактаб, ўқувчи, фан, кўникма, ривожлантириш, билим, усул.

ABSTRACT

The article analyzes the issues of developing the skills of secondary school students in the subject "Mother tongue".

Keywords: education, general, secondary, school, student, science, skill, development, knowledge, method.

КИРИШ

Ўзбекистон умумий ўрта таълим мактабларида ўқув фанларини чуқурлаштирилган тарзда ўқитиш ва бунда миллий педагогик тажрибалар ҳамда жаҳон мамлакатлари халқларининг таълим тажрибаларидан уйғун фойдаланиш жараёни кечмоқда. Чунки Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрдаги “Янги Ўзбекистон тараққиёти даврида илм-фан ва таълим-тарбия соҳаларини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармонида ана шу вазифалар қаторида ўқувчиларнинг билим ва кўникмаларини амалий жиҳатдан кучайтириш масалалари ҳам қўйилган[1].

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Шу жиҳатдан умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларининг “Она тили” ўқув фани бўйича кўникмаларини янгича ёндашувлар асосида ривожлантириш долзарб бўлиб турибди. Мазкур масалада биз қуйидаги ёндашувларимизни тақдим этамиз:

1. *Она тилига муҳаббат уйғотиш.* Умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларида Она тилига бўлган муҳаббатни уйғотиш энг асосий масалалардан бири ҳисобланади. Чунки

мутафаккирлар Алишер Навоий ва Константин Ушинскийларнинг эслатиб ўтишича, она тилида ҳар бир халқнинг руҳи, минталитети ва қадриятлари ўз ифодасини топган[2,3]. Шу жиҳатдан ўқувчиларда она тилига бўлагн муҳаббатни уйғотиш билан уларда халқнинг руҳини, минталитетини ва қадриятларини шакллантиришга, уларда мазкур қадриятларни асраб-авайлаб кўникмасини ривожлантиришга эришиш мумкин. Дунёдаги барча малакатлар ўз она тилиси воситасида ёш авлодни миллат ва халқига садоқатли қилиб тарбиялаш концептига амал қилиб келмоқда. Шу жиҳатдан умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларида она тилига муҳаббат руҳини уйғотиш билан уларнинг миллий кўникмаларини ривожлантириш мумкин ҳамда мазкур тоифа шахсларнинг она тили бўйича компетенцияларини кутилган даражада шакллантириш имкониятига эга бўлинади. Шу сабабли Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Она тили- миллат тафаккурининг намоён бўлишидир” мазмунидаги фикри бу борадаги методологик асослардан бири бўлиб хизмат қилади.

Эътибор берилса, ўқувчиларда ўқувчиларда она тилига муҳаббат кўникмасини уйғотиш билан қуйидагиларга эришиш мумкин:

- ўқувчиларнинг онги, ахлоқи ва дунёқарашини миллий руҳда шакллантириш;
- ўқувчиларда халқ руҳи, минталитети ва қадриятларини тушуниш ҳамда ўзлаштириш имкониятларига эга бўлиш;
- ўқувчиларни бугунги кун талаблари асосида баркамол вояга етказиш.

Шу сабабли умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларининг “Она тили” ўқув фани бўйича кўникмасини ривожлантиришнинг бирламчи манбаси бу миллий тилга муҳаббатдир.

2. *Сўз бойлигини ривожлантириш.* Умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчилари “Она тили” ўқув фани якунида энг кўп сўз бойлигига эга бўлиши лозим. Она тили бўйича сўз бойлигига эга бўлиш ўқувчиларда миллий характерни шакллантиради, ўзга тилларни ўзлаштиришда таянч вазифасини ўтайди. Шу сабабли ўқувчиларнинг сўз бойлигини талаб даражасида ривожлантириш барча замонларнинг бирламчи вазифаси бўлиб келмоқда. Педагог ва филолог олимларнинг яқдил ҳулосага келишича, дунёдаги сўз бойлигига эга тиллардан бири ўзбек тилидир. Айни пайтда, ўзбек тилидаги синонимга эга кўп сўзларни ўзга тилларга таржима қилиш қийин. Мисол учун, ҳаё, ибo, шарм, уят каби сўзларнинг Европа халқлари тилларида муқобир варианты йўқ. Шу

жихатдан ўқувчиларнинг сўз бойлигини ривожлантириш билан уларнинг миллий руҳини кучайтириш мумкин ва уларда тил маданиятини кутилган даражада шакллантириш имкониётига эга бўлинади.

Она тили бўйича сўз бойлигига эгалик ўқувчиларнинг миллий тафаккурини, миллий характерини ва миллий қиёфасини шакллантиради. Аслида она тили бўйича сўз бойлигига эга бўлиш аждодларимиздан қолган ўзига хос қадриятдир. Мисол учун, Алишер Навоий ўз асарларида бир-бирини такрорламайдиган 56 мингдан ортиқ сўз ишлатгани маълум ёки рус мутафаккири Александр Сергеевич Пушкин ўз асарларида бир-бирини такрорламайдиган 40 мингдан ортиқ сўз ишлатганини олимлар томонидан аниқланганлиги ҳайрат уйғотади. Демак, она тили бўйича сўз бойлигига эга бўлиш ҳар бир шахс учун бирмас-туганмас манбаи хазинадир.

Диққат қилинса, умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларининг она тили бўйича сўз бойлигини ривожлантириш билан қуйидагиларга эришиш мумкин:

- ўқувчиларда миллий тафаккур, миллий характер ва миллий қиёфани ривожлантириш;
- ўқувчиларнинг сўз бойлигини ривожлантириш билан уларда юксак оғ, етук маънавият ва ўзига хос миллий ахлоқни шакллантиришга эришиш;
- ўқувчиларни она тили бўйича сўз бойлиги воситасида ўзга тилларни ўрганишга тайёрлаш.

Буларнинг барчаси умумий ўрта таълим мактабларида ўқувчиларнинг сўз бойлиги устида ишлаш ишларини замонавий даражада йўлга қўйишни тақозо этади.

3. *Ёзма нутқни ривожлантириш.* Умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларининг ёзма нутқини талаб даражасида ривожлантириш бугунги куннинг энг муҳим вазифаларидан биридир. Чунки ёзма нутқ – бу шахснинг мустақил фикри, орзу-умидлари ва мақсад-муддаоларини ифодаловчи ҳодисадир. Айни пайтда, ўқувчилар ўз она тилисида оғзаки ўзига хос тарзда нутқ сўзлаш кўникмасини кутилган даражада эгаллаётган бўлса-да, уларнинг ёзма нутқи масаласида мураккабликларга дуч келаётганликлари сир эмас. Бундай мураккабликлар сўз бойлигининг етишмаслиги, сўзларнинг ёзилиши бўйича кўникманинг пастлиги, ўз фикрини раво ва тушунарли ифода қилмаслиги кабиларда кўринади. Бошланғич синфларда иншо ва баён ёзиш орқали ўқувчиларнинг ёзма нутқ кўникмаси шакллантирилиши маълум. Афсуски, юқори синфларда

мазкур тажрибадан кенг фойдаланиш учрамайди. Айни пайтда, компьютер каби ўқув техник жиҳозларининг ва технологияларининг ривожланганлиги ўқувчиларнинг ёзма нутқида нуқсонларнинг келиб чиқишига сабаб бўлаётганлиги аён бўлмоқда. Бунда ўқувчиларда сўзларни ўринсиз қисқартириб ёзиш, компьютер воситасининг имкониятларига таянмасдан бўғинларни нотўғри кўчириш ва шунингдек, ўринсиз жаргонли сўзларни қўллаш кўзга ташланади. Шу сабабли умумий ўрта таълим мактабларининг юқори синф ўқувчиларида “Она тили”, “Адабиёт” каби фанлар воситасида ёзма нутқни тизилган даражасида шакллантириш имкониятларидан оқилона фойдаланиш тавсия этилади.

Умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларининг ёзма нутқини ривожлантириш билан қуйидагиларга эришилади:

- ўқувчиларда аниқ, чуқур ва раво фикрлашни таркиб топтириш;
- ўқувчиларнинг ўз фикрини тушунарли, образли ва мантиқли ифодалаш кўникмасини ривожлантириш;
- ўқувчиларнинг маънавий онгини ёзма нутқнинг имкониятларидан фойдаланган ҳолда такомиллаштириб бориш.

Буларнинг барчаси умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларида ёзма нутқни юксак даражада ривожлантириб боришни тақозо этади.

ХУЛОСА

Шундай қилиб, умумий ўрта таълим мактаблари ўқувчиларида “Она тили” ўқув фани бўйича кўникмани бугунги кун талаблари асосида ривожлантириш билан уларнинг миллий онгини, миллий характерини, миллий дунёқарашини ва миллий ахлоқини таркиб топтиришга эришиш мумкин. Бу кадриятлар ва кўникмалар ўқувчиларнинг ўз халқи руҳи асосида вояга етишини, ўз она тилиси билан фахрланишини ва ўз халқига садоқат билан хизмат қилишини келтириб чиқаради. Шу сабабли “Она тили” ўқув фанининг имкониятларидан мунтазам ва оқилона фойдаланиб бориш кутилган самарна беради [4].

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2020 йил 6 ноябрдаги “Янги Ўзбекистон тараққиёти даврида илм-фан ва таълим-тарбия соҳаларини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони. // www.ziyounet.uz

2. Алишер Навоий. Ҳамса. –Тошкент, 1989.
3. Константин Ушинский. Танланган педагогик асарлар. – Тошкент, 1959.
4. Жабборова О.М., Умарова З.А., Бобоходжаева Л.Г. Бошланғич таълим педагогикаси, инновация ва интеграцияси. Дарслик. –Тошкент, 2021.

